

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/3 Winter 2016, p. 1813-1828

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9342>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 17.02.2016

✓ Accepted/Kabul: 20.03.2016

✍ Referees/Hakemler: Doç. Dr. Engin ASLANARGUN –
Doç. Dr. Hüseyin YOLCU

This article was checked by iThenticate.

EĞİTİM VE İDEOLOJİ BAĞLAMINDA HESAP VEREBİLİRLİK VE NEOLİBERALİZM BAĞLANTISI*

Turgay ÖNTAŞ** - Taner ATMACA***

ÖZET

Eğitim politikalarının temel kavramlarından biri ideolojidir. Siyasi ideolojiler içerisinde yer alan neoliberalizm ile hesap verebilirlik kavramları arasındaki bağlantı eğitimin politik yönü ve ideolojilerin eğitime yansımaları açısından kurulabilir. Eğitimin sistem yapısı içerisinde değerlendirilmesi ve eğitimde hesap verebilirliğin ölçme ve değerlendirme üzerinden sağlanması neoliberal eleştirilerin eğitimin "bilim" yönüne iktisadi açıdan yaklaşılmasına yöneliktir. İdeolojiler, karmaşık toplumsal hayatın akışında mantıklı ve tutarlı örüntüler bulmaya yarayan, yapıyı ve işleyişi anlamsal bütünlük içinde değerlendirmeye çalışan araçlardır. Toplumsal olaylar ve gelişmeler hakkında insanların sebep-sonuç ilişkisi kurması, olaylar hakkında tutarlı ve kendi içinde anlamlı açıklamalar yapması, seçenekler içinde rotasını belirleyecek kılavuza ihtiyaç duyması ideolojilerin doğmasında ve gelişmesinde etken olmuştur. Hesap verebilirliğin güçlü yönleri arasında veriye dayalı politika yapımı sürecinde karar alıcılara ve uygulayıcılara çeşitli analizler için kolaylık sağlaması başta sayılabilir. Siyasal düzlemde neoliberalizmin aktif olması ile birlikte toplum hayatının her aşamasında, özellikle ekonomi-politik çerçevesinde neoliberal argümanlar daha görünür hale gelmektedir. Siyasal dalga ile neoliberalizme ilişkin retorik eğitimin alan yazınına, politikalarına ve eğitim pratiklerine yansımaları da kaçınılmaz olmuştur. Neoliberalizmin dayandığı serbest piyasa anlayışı, serbest piyasanın gerektirdiği insan tipinin okullarda yetişmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla okullardaki beklentilere ait söylem ve pratikler de piyasa temeli izlenimini verebilmektedir. Güncel eğitim retoriklerinde sıklıkla duyduğumuz rekabete ve yarışa dayalı kavramlar okul çağındaki bireylerin gelişim özelliklerinin çok ötesinde ve yetişkinleri ilgilendiren "iktisadi" kavramlardır. Bu çalışmanın içinde neoliberal siyasal politikaların eğitime olan yansımaları ve özellikle ideoloji, hesap

---

* Bu makale, 5-8 Haziran 2014 tarihleri arasında Hacettepe Üniversitesi'nde gerçekleştirilen Uluslararası Eğitim Araştırmaları Birliği Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, El-mek: turgayontas@gmail.com

*** Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, El-mek: atmaca.t@hotmail.com

---

verebilirlik ve neoliberalizm arasındaki ilişkiye genel bir çerçeve çizmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: ideoloji, neoliberalizm, hesap verebilirlik, mesuliyet.

RELATIONSHIP BETWEEN ACCOUNTABILITY AND NEOLIBERALISM IN THE CONTEXT OF EDUCATION AND IDEOLOGY

ABSTRACT

Ideology is one of the fundamental concepts of educational policy. The link between the concepts of accountability and neo-liberalism, which rank among these political ideologies, can be established by taking the political aspects of education and the reflection of these concepts in education into consideration. The evaluation of education within the structure of the system and the assurance that accountability in education is procured through measurement and evaluation are products of neoliberal criticism and its approach to the "science" of education from an economic standpoint. Ideologies are tools that help us try to find coherent, logical patterns in the complex morass of our social lives and also help us evaluate and understand the social structures and operations we encounter in a cohesive and meaningful manner. Feeling the need for a guide that can tell you which option (among many) is the best, wanting to come up with explanations that are both consistent and internally coherent, the tendency that people have to establish cause and effect relationships among societal events and developments: all of these factors play a role in the formation and development of ideologies. Among the many positive aspects of accountability, the fact that it simplifies various analyses for decision-makers, policy-makers, and practitioners alike during the process of creating policies based on data is certainly one of the most important ones. On a political level, neoliberal arguments have started to become much more prominent (especially in the economic-political realm) as neoliberalism has started to play a more active role in every stage of community life. Along with this political trend, rhetoric related to neoliberalism has become an inescapable part of the field of education, reflected in its writings, practical applications, and policies. The understanding of the free market which neoliberalism rests on requires the cultivation, in schools, of the types of people that the free market itself requires. Accordingly, the discourse and applications related to this ideology, themselves the products of expectations found in the schools, also support the foundation of the market. In current rhetoric about the education system, the concepts we often hear about regarding competitions and contests are beyond the capabilities of school-age children and are actually economic concepts that concern adults. The aim of this study is to examine the reflections of neoliberal political policies in education and form a frame of reference regarding the relationship among ideology, accountability, and neoliberalism.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/3 Winter 2016

STRUCTURED ABSTRACT

Ideologies are tools that help us try to find coherent, logical patterns in the complex morass of our social lives and also help us evaluate and understand the social structures and operations we encounter in a cohesive and meaningful manner. Within the hierarchy of values, ideologies exist in order to create shared concepts and a sense of envisioning. In the complex web of social relationships that humans find themselves in, ideologies help to define what is good, right, beautiful, praiseworthy, and bad, what should be held in contempt, and what should be hated. This aspect of ideologies enables them to inflame passions in various social classes and in people themselves. Ideologies are pragmatic and exist not to explain what is, but to justify what is done and, in this way, gain legitimacy.

The concept of ideology is a concept that needs to be at the center of almost all debates and discussions regarding education. From the 19th century to the present day, the basic tenets of ideologies have given rise to widely varying individual ideologies such as liberalism, conservatism, Marxism, anarchism, feminism, fascism, corporatism, nationalism, and social democracy. These ideologies can be classified and sub-divided according to whether they give precedence to the economy, law, or society. Liberalism and Marxism both put the economy at the forefront of their system of thought while conservatism, feminism, nationalism, and fascism are modes of thought which emphasize society. Rounding out the ideologies are social democracy and anarchism, which mainly focus on law. The sovereignty of a state rests on the fact that there is either no higher authority or, if there is a higher authority, the fact that the state does not comply with or acquiesce to its demands (Kılıçbay, 1997). States perpetuate their sovereignty over their subjects through the use of these official ideologies. The specific type of sovereignty used by the state is transmitted to its citizens through the education system. Ideologies have a noticeable effect on the education system during the process of developing policies. In this context, it is easy to observe that education has, for quite a long time, been a battleground for a number of different political positions and viewpoints (Giddens, 2008). Education programs pass through philosophical, historical, psychological, cultural, political, and economic filters while they are being prepared (Ornstein & Hunkins, 2004; Sönmez, 2007). Fusing ideological criticism and educational theory allows education and pedagogy to be properly envisioned in our minds and then put into practice.

Apple (2009), who has made important contributions to the field on the subject of the political dimension of education, wrote a piece of analysis about four groups which have close ties to educational policies. This analysis helps both theoreticians and pragmatists see the ideological connection and relationship between these policies and groups and current practices in the field of education. The first of these groups, liberals, make use of and evaluate schools as a market, specifically as part of the global market. The second group is the new conservatives. While these new conservatives and liberals often have similar views regarding the importance of emphasizing economics, one of the priorities of the new conservatives is completely restructuring school culture. The authoritarian religious populists who make up the third group are

---

Turkish Studies

---

extremely disturbed by the relationship between the school and sexuality/bodies.

The fourth group, specialists known to us as technocrats, have no clearly-stated or hidden ideological agenda and are often competent in a variety of fields including productivity and cost analysis, management, assessment, audits and reviews, and similar technical/procedural jobs and duties. It should be noted that the specialists who make up this group aim to create an environment where the efficiency, productivity, and cost-benefit analyses they create can be implemented and put into practice at an optimal level. That being said, the excessive importance that they place on topics like productivity, costs, and assessment brings to mind statements and discourse from the first group, liberals and neoliberals. Giroux (1997: 256) notes that with the rising wave of neo-liberalism and new conservatism, the role of the schools has changed as well: they are now detained, held apart from the democratic cultural fabric of society and placed within a hegemonic cultural and political bloc. As a result, schools are now being transformed into institutions where one type of culture is recognized and education is being presented as if the students are consumers, using commercial reasoning and methods. Giroux also asserts that the schools' disengagement from democratic culture (along with the rise of the neo-liberal wave) stems from the view of students and young people, who are an indispensable part of the schools, as commodities and assets which have market value.

One of the characteristics of neo-liberalism which is widely accepted by most parties is its use of government power to dictate market sales and market demands. In accordance with this aim, neo-liberalism aspires to, on one hand, use government power according to its own aims, and on the other hand, lay the groundwork to legitimize itself by popularizing and spreading its discourse. Neo-liberalism redefines and transforms the role of the government; instead of using it as a buffer between outside economic forces and the local economy, neo-liberalism seeks to make the government change and adjust the local economy according to the needs of the global economy (Özsoy, 2012: 50). Globalization and neo-liberal policies bring about changes in the fundamental design and understanding of the education system in developing countries, while at the same time determining the general framework of the education systems in those countries (Ercan, 1998). Neo-liberal education policies brought about various changes and expectations regarding curriculums, the financing of education, the roles of teachers and students, and universities (Beycioğlu, Kesik & Kondakçı, 2014). There is also debate concerning the reflection of neo-liberalism and neo-liberal beliefs in educational policies, the decrease in funding and resources from the public budget earmarked for education, the localization of education administration, and the process of becoming marketable (Yolcu, 2010;2014). The efforts of the state to provide some public services and utilities via the private sector, the transformation of educational services in public schools to a partially family-funded system, and the rise of private schooling are all examples of the effects of the process of neo-liberalization.

Accountability is a concept that arose as a result of the West re-conceptualizing its own dilemmas and quandaries. Accountability, as a

---

Turkish Studies

concept, is the act of not being an active member of the ancient culture and civilization that we find ourselves in. Instead, the sense of responsibility and accountability that comes from a genuine, national conception and is the product of an ideal that is generated by our land and values should be exalted. This sense of liability and accountability is the sign of a certain level of consciousness. It is expected that managers (who are conscious of the accountability and responsibility they feel toward the values that they espouse and hold dear) will perform their duties in a just, fair, and appropriate manner.

In critiques of neo-liberalism, the overreliance on cost-benefit analysis, productivity, and entrepreneurs, the undue attention paid to accountability in schools, standardization, the fact that comparisons and rankings are done based on test results, the state's tendency to take less and less responsibility for the welfare of individuals, and the disproportionate emphasis placed on the development of human capital are often brought to the forefront of the argument (Hursh, 2005; İnal, 2008; Baltodano, 2012; Çelik, 2012; Loh ve Hu, 2014). The transmogrification of the academic workforce in areas such as wages, working conditions, and job security has been realized with the implementation of the adjunct professor-based system, wherein professors are hired as part-time workers with little to no chance of an extended contract or tenure. In addition, the proletarianization of the teaching profession, a process in which salaries and autonomy are reduced while reviews and audits are increased, is also found in critiques of neo-liberalism along with the aforementioned modification of the academic workforce (Hill, 2010). Because of the increase in privatization of schools and the inflated rates of graduation and incentives, a marked increase in the number of critiques of neo-liberal policies can be expected.

The concept of accountability in education can almost immediately give rise to and require concessions and acceptance of certain things. Being accountable means, at the same time, being the one who maintains a certain hierarchical order in some relationships and networks. These admissions and concessions, agreed on beforehand, define the identity of both the principal and the agent and, additionally, put forth a clear definition of who can request information and explanations from whom. A second point that must be accepted is that both the person who assigns the task and the person who actually does the task are aware of all the contents of the task and of the flow of data. The third point to be accepted is that the person who is entrusted with the task must complete the task according to its specifications, finish it in the amount of time given, and do the work well. The fourth point is that the person who is entrusted with the task will submit an unbiased, comprehensive evaluation of the person who assigned the task. The fifth point is that in the aforementioned evaluation, if the desired results are not obtained, there will be a series of sanctions levied (Acar, 2013: 385). These (and other similar points that must be accepted) require some bureaucratic and political involvement in the process of applying and implementing certain undertakings in education. Within the bureaucratic state system, the superior-subordinate configuration is a necessary mechanism for the process of calling someone to account and rendering an account of one's actions.

Turkish Studies

With regard to the discrepancies and contradictions in neo-liberal policy, the most obvious one is the fact that it is at odds with the postulates that it propounds. One of the main contradictions is the fact that, contrary to the notion that the market will regulate and adjust itself, the daily lives of teachers and students are subject to ever-increasing audits, reviews, and government intervention through the use of standards, tests, and reports (Hursh, 2005; Apple, 2004). Another major contradiction is that while innovation and variety are necessary to support a competitive market and these ideas are paid plenty of lip-service, curriculum standards restrict and quash innovation (Hursh, 2005). Neo-liberal criticisms of accountability are actually criticisms of education as a "science" that should be directed at itself. After the debate surrounding accountability is extricated from the abstruseness of the idea about whether criticism is directed at the psychometric structure and framework of the tools for measurement and evaluation or measurement and evaluation itself, substantive and worthwhile debate will return. One of the strong points of accountability is that, during the process of creating transparent and data-driven policies, it gives weight to analysis done by decisions-makers and those actually implementing the policies.

Key Words: ideology, neoliberalism, accountability, responsibility

GİRİŞ

İnsan, düşünen, düşündüğü ile eyleme geçen bilinçli bir varlık olarak doğa ile etkileşim halindedir. Doğanın karmaşık yapısı içerisinde yani bir bilinmezlik ortasında kendini bulan insan, içinde bulunduğu karmaşayı anlamlandırmak için çeşitli araçlara başvurmuştur. İlk insanlar için doğayı ve içinde bulunan düzeni bir anlam sistematiği içerisinde yorumlamak için mitler önemli bir rol üstlenirken daha çağcıl olan modern insanın başvuru aracı ideoloji ve ütopyalar olmuştur. İdeoloji, kavram olarak içeriğinde bir muğlaklığı barındırmaktadır. Bu muğlaklığın temelinde ideolojinin kavram olarak ortaya çıkmasından günümüze değin yaklaşık üç asırda farklı anlamsal karşılıklarda kullanılması yatmaktadır. Semantik bir durum olarak kavramların anlamsal farklılaşma ve kaymalarının oluşmasında zamana ve şartlara bağlı toplumsal değişikliklerin etkili olduğu söylenebilir. İdeoloji, geçtiği her tarihî süreçte ve coğrafyada kendisine farklı konumlar ve tanımlamalar bulmuştur. İdeoloji kavramının tartışmalı olmasının nedenleri arasında bu kavrama atfedilen anlam derinliğinin fazlalığının olduğu ileri sürülebilir.

İdeoloji kavramının literatürde ilk olarak kullanımı 18. yüzyılda yaşamış Antonie Destutt de Tracy'ye aittir (Eatwell, 1993; Althusser, 1994; Örs, 2009; Özbek, 2011; Eagleton, 2011; McLellan, 2012). Tracy, bugün artık daraltılmış anlamsal karşılığı ile *politik görüşe* indirgenmiş olan ideoloji kavramını *düşüncelerin bilimi* olarak tanımlamıştır (Örs, 2009: 9). Tracy'ye göre rasyonel bir toplum düzeni oluşturmanın yolu doğru türden fikirlerin yani aklın onayladığı fikirlerin kullanılması gerekir. Bunun ideal yolu olarak da insan zihninde fikirlerin belirme sürecinde "doğru" düşünmeyi sağlayan vasıtalar olarak ideolojilerin kullanılacağı düşünülmüştür (Mardin, 2002: 20).

Sosyoloji alan yazınında genel itibari ile 19 ve 20. yüzyıllar "ideolojiler çağı" olarak nitelendirilmektedir. Bu haklı nitelendirme, bu yüzyıllarda kitleleri harekete geçiren, yönlendiren, ülkelerin idarî rejimlerini belirleyen, siyasî akımları ve yönelimleri şekillendiren ideolojilerin hızla sökün etmesinden ileri gelmektedir. İdeoloji denilince akla daha baskın olarak politik söylemler gelse de aslında kavram toplumsal hayatın her sahasında nüfuz etmiş bulunmaktadır. Şeriati (2011) Orta Çağ'ı dinin düşüncüyü biçimlendirdiği çağ olarak nitelendirirken 15 ve 16. yüzyılı da aklın ön plana

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/3 Winter 2016

çıktığı Rönesans olarak nitelendirmiştir. Ayrıca 17. yüzyılı entelektüeller çağı; 18. yüzyılı özgürlük düşüncesinin ve eyleminin baskın olduğu çağ; 19. yüzyılı ise ideoloji çağı olarak nitelendirmiş olup 20. yüzyıl için ise 19. yüzyıl düşüncesinin değerlendirildiği ve modernitenin eleştirilmesiyle yetinilen bir çağ değerlendirmesinde bulunmuştur.

İdeolojiler, karmaşık toplumsal hayatın akışında mantıklı ve tutarlı örüntüler bulmaya yarayan, yapıyı ve işleyişi anlamsal bütünlük içinde değerlendirmeye çalışan araçlardır. İdeolojiler, değerler hiyerarşisi içerisinde, ortak tasavvur oluşturmak için vardır. İnsanın içinde bulunduğu toplumsal ilişkiler ağında ideolojiler neyin iyi, doğru, güzel, takdire şayan veya kötü, küçümsenmesi gereken, nefret duyulması gereken olduğuna ilişkin bir yol çizmektedirler. Bu yönü ile ideolojiler toplum tabakalarında ve insanın kendisinde heyecan oluştururlar. İdeolojiler pragmatiktir ve var olanı anlamak için değil, yapıları haklı çıkarmak ve haklılık kazanmak için vardır.

Son yıllarda, dilin ideolojiyle ilişkisinin yapısalcı bir açıklamasını sunan birçok girişim olmuştur. Belirli bir eleştirel yöne sahip olan bu çalışmalar genelde “söylem analizi” olarak kavramsallaştırılmıştır (McLellan, 2012). Söylemsel yaklaşım içerisinde oldukça önemli bir yere sahip olan Van Dijk (1995a, 1995b, 2006) ideolojiyi, grup ya da kültürün üyelerinin aşamalı olarak edindiği sosyal enformasyon sürecinin formu olarak kabul etmektedir. Van Dijk, ideolojiyi sosyal bilinç ile ilişkilendirerek üyelerinin zihinlerini ve grupların yeniden üretimlerini kontrol eden ilkeler sistemi olarak da betimlemektedir. Dijk (1995b) ideolojinin özelliklerini şöyle belirtir: (i) İdeoloji bilişeldir. Fikirleri, yargıları ve değerleri barındırır. (ii) İdeoloji sosyaldir. Yalnızca başat grubun diğerlerini kontrol etmesi değil aynı zamanda başat grubun kendisini, amaçlarını ve eylemlerini kontrol etmesidir. (iii) İdeolojiler sosyo bilişeldir. Grup üyelerinin sosyal gerçekliği, günlük pratikleri ve diğer gruplarla ilişkisini anlamasında yorumlayıcı çerçevedir. (iv) İdeolojiler yanlış ya da doğru değildir. (v) İdeolojiler karmaşıklık derecelerine sahiptir ve açık değildir. (vi) İdeolojiler farklı bağlamsal manifestolara sahiptir. (vii) İdeolojiler genel ve soyuttur.

Toplumsal gerçeklik, insanlar için anlaşılması güç ve kaotik bir yapıdadır. İnsanın bu gerçekliği anlaması, açıklaması ve anlamlandırması tek başına zordur. Toplumsal olaylar ve gelişmeler hakkında insanların sebep-sonuç ilişkisi kurması, olaylar hakkında tutarlı ve kendi içinde anlamlı açıklamalar yapması, seçenekler içinde rotasını belirleyecek kılavuza ihtiyaç duyması ideolojilerin doğmasında ve gelişmesinde etken olmuştur. Maynard (2013) tarafından geliştirilen ideoloji kavramının diyagramında kavramsal yaklaşımlar olarak morfolojik, entelektüel tarih yaklaşımı ve bilişsel etki haritası; söylemsel yaklaşım olarak eleştirel söylem analizi, post yapısalcılık geleneği ve retoriksel yaklaşımlar; nicel yaklaşımları olarak da siyaset bilimi tutum yaklaşımları ve politik psikoloji çözümlerinin yapılabileceğini göstermektedir. İdeoloji üzerine yapılan analizlerin üç farklı yaklaşım içerisinde özelliklerinin belirlenmesi kavramın anlamsal çeşitliliğini anlaşılır kılmaya yönelik önemli bir girişimdir (Öntaş, 2014a). İdeolojik çözümleme çalışmalarında hangi hattın tercih edileceğine dair fikir edinmeyi de sağlayan harita ideoloji kavramı üzerine çözümleme imkânı da vermektedir.

İdeoloji ve Eğitim

İdeoloji kavramı pek çok eğitsel tartışmanın merkezinde olması gereken bir kavramdır. 19. yüzyıldan günümüze ideolojilerin temel karakteristikleri üzerinden liberalizm, muhafazakârlık, Marksizm, sosyal demokrasi, milliyetçilik, anarşizm, feminizm, faşizm ve korporatizm gibi farklı ideolojiler ortaya çıkmıştır. İdeolojilerin kendi içerisinde önceliği ekonomi, hukuk ve toplum temeline verme biçimleri açısından tasnif yapılabilir. Liberalizm ve Marksizm iktisadi açıdan ön plana çıkarken muhafazakârlık, feminizm, milliyetçilik, faşizm toplum temelli bir fikir akımı; sosyal demokrasi ve anarşizm ise hukuk temelli bir düşünce yapısı olarak karşımıza çıkar. Devletin egemenliği kendinden üst bir otorite olmamasını veya eğer böyle bir otorite varsa ona boyun

---

Turkish Studies

eğmemesi ve kendinin bir üst otorite olması haline dayanır (Kılıçbay, 1997). Devlet, yurttaşları üzerindeki egemenliğini resmi ideolojiler aracılığı ile sürdürme eğilimindedir. Yurttaşlara devletin egemenlik formu eğitim aracılığı ile aktarılır. İdeolojiler, eğitime politika geliştirme sürecinde etki ederler. Bu bağlamda eğitim uzun zamandır devam eden farklı siyasal görüşlerin çatışma sahası olmuştur (Giddens, 2008). Eğitim programları da hazırlanırken felsefi, tarihsel, psikolojik, kültürel, siyasal ve ekonomik koşulların süzgecinden geçer (Ornstein & Hunkins, 2004; Sönmez, 2007). İdeolojik eleştiri ve eğitim teorisini bir araya getirmek eğitimin ve eğitim bilimin zihnimizde tasarlanmasına ve pratiğe geçirilmesine de fırsat tanır.

Eğitim politikaları açısından devlet, aile ve eğitim arasındaki bağlantılar başta siyaset felsefesi olmak üzere etik alanında tartışma içerisinde yer almasını sağlar. Özellikle devletin eğitime ilgili nerede durması gerektiği üzerine yapılan tartışmalarda ideolojik pozisyonlara göre farklı görüşler sunulabilmektedir (Aypay, 2014). Eğitimin sosyal ve kültürel temelleri açısından bakıldığında da sistem yaklaşımı içerisinde politik belirleyiciler kamu politikasının ana belirleyicisi siyaset kurumu merkezindedir. Eğitim sayesinde insanların davranışları ve düşünceleri genel ahlakla ve kanunlarla uyumlulaştırılarak politik sosyalizasyon süreci de işletilir (Çetin, 2001).

Eğitim ve ideoloji ilişkisi içerisinde eğitim ideolojileri; ideoloji kavramının siyasi, hukuki, ekonomik, pedagojik içeriklerinden yararlanılarak farklı tasniflerde oluşturulmuştur. Bazı eğitim ideolojilerine yönelik tasniflerde ideoloji kavramının kapsayıcılığı sorunlu olabilmektedir. Uygulamacılar açısından ideolojik analiz yapılırken hangi tasnifin temel alındığını ve analizin kapsamını belirlemek, analizlerde kavramsal uzlaşmayı sağlayabilir (Öntaş, 2014b).

Eğitimin politik boyutu konusunda alan yazına oldukça önemli katkılar sunan Apple'ın (2009) eğitim politikalarıyla yakından ilgili dört gruba ilişkin analizi hem teorisyenler hem de uygulamacılar açısından eğitime ilişkin güncel uygulamalarla ideolojik bağlantı ilişkisini görünür kılmaktadır. Bu gruplardan ilki olan liberaller, okulları pazarla özellikle de küresel pazarla ilişkili olarak değerlendirirler. İkinci grup yeni muhafazakârlardır. Yeni muhafazakârlar da liberallerle ekonomik vurgu açısından benzer görüşlere sahiplerken öncelikleri kültürün yeniden yapılandırılmasıdır. Üçüncü grubu oluşturan otoriteryen dindar popülistler okul ile beden/cinsellik arasındaki ilişkiden son derece rahatsızdırlar. Dördüncü grupta gizli ya da açık herhangi bir ideolojik gündemleri olmayan verimlilik/maliyet analizi, yönetim, değerlendirme, denetim ve benzeri teknik/prosedürel yetkinliklerinden dolayı daha çok teknokrat kimlikleriyle öne çıkan uzmanlar yer alırlar. Son grupta yer alan uzmanların uygulamalarda etkililik, verimlilik, maliyet-fayda analizinin optimal düzeyde gerçekleşmesini hedefledikleri belirtilebilir. Bununla birlikte verimlilik, maliyet, değerlendirme alanlarına yüklenen anlam aşırılıkları olduğunda ilk grup olan liberal ve neoliberal söylemleri çağırıştırabilir. Giroux da (1997: 256) yükselen neoliberalizm ve yeni muhafazakâr dalga ile okulların rolü de değiştiğini belirtmektedir. Artık okullar kültürel ve politik hegemonik blok içinde toplumdaki demokratik kültürün inşasından alıkonulmaktadır. Bunun yerine okullar tek tip kültürü veren, eğitimi tüketiciler için ticari bir mantıkla servis eden kurumlara dönüştürülmektedirler. Giroux, okulların neoliberal dalga ile demokratik kültürden kopuşunu okulların ayrılmaz parçası olan öğrencileri ve genç insanları piyasa değeri olan bir meta veya varlık olarak addedilmesinden ileri geldiğini de ifade etmektedir.

Liberalizm, Neoliberalizm ve Eğitim

Liberal kavramı, Latince “*liber*”den türemiştir. Kavramın 18. yüzyılın sonuna kadar “özgür insana yaraşan” anlamında kullanılmıştır. Ayrıca *liberal* birey, entelektüel olarak bağımsız düşünce sahibi, geniş görüşlü, hoşgörülü olarak da ifade edilmiştir. *Liberalizm* ise devletin merkezîyetçi ve mutlakîyetçi tutumuna karşı olarak geliştirilen siyasal eğilim olarak tanımlanmaktadır (Örs, 2009: 49). Liberalizmin temel çıkış noktası devlete karşı bireyin sivil ve mülkiyet özgürlüklerinin

genişletilmesidir. Buradan hareketle liberalizm, siyasal iktidarın hareket alanını bireysel özgürlüklere karşı daraltan, bireyin hareket alanını genişleten düşünce akımı olarak değerlendirilebilir.

Yayla (1992) klasik liberalizmin temel ilkelerini) bireycilik, özgürlük, kendiliğinden düzen ve piyasa ekonomisi ve sınırlı devlet olduğunu belirtirken, Aktan (1995) ise bireycilik, rasyonalite ve ekonomik insan, özgürlük, laissez faire ve doğal düzen, piyasa ekonomisi ve sınırlı ve sorumlu devlet olarak belirtmektedir. Buna göre, liberal ekonomik düzenin (piyasa ekonomisi) temel ilkeleri özel mülkiyet, rekabet, miras, serbest girişim, fiyat mekanizması, temel hak ve özgürlükler; liberal siyasal düzenin temel ilkeleri ise kanun hâkimiyeti, hukukun üstünlüğü, sınırlı ve sorumlu devlet, temel hak ve özgürlükler olduğu söylenebilir. Fredrich von Hayek (1899-1992) ve Milton Friedman'ın (1912-2006) çalışmaları ile temellendirilerek Ronald Reagan (1911-2004) tarafından uygulamaya geçirilmesi neoliberal politikaların başlangıcı olarak bilinmektedir (Symcox, 2009; Baltodano, 2012; Şimşek, 2014). Bireysel özgürlüğü geliştirmenin tek yolunun serbest piyasanın bütün kurallarıyla işletilmesi ve devletin müdahalesinin azaltılması gerektiğini düşünen Friedman ve Hayek'in temsil ettiği görüş yeni sağın temel tezlerini oluşturmaktadır. Yeni sağ tez, ayrıca eşitliğin tehlikeli olduğunu ve hatta engellenmesi gerektiğini, eşitsizliğin ise istenilen bir durum olduğunu ileri sürmektedir (Arı, 1994).

Neoliberalizm, liberalizmden sermaye birikimine bağlı olarak piyasanın toplumsal ilişkileri belirleyecek biçimde güçlenmesi açısından ayrıştığı söylenebilir (Beycioğlu, Kesik & Kondakçı, 2014). Tarihsel olarak neoliberalizmin serüvenini Peters (2010) yedi aşamada açıklamıştır. Avusturya, Freiburg ve Chicago ekolünün 20. yüzyılın başında neo-klasik ekonomiyi geliştirmeleri, Hayek'in entelektüel çalışmalarına bağlı şekilde 1947'de Mount Pelerin Society'nin kurulması neoliberalizmin küreselleşmesi, 1970'te Washington uzlaşısının gelişmesi, CIA'nin Şili'de Salvador Allende'yi devirip yerine General Pinochet'nin getirilmesi, 1980'lerde Margaret Thatcher (1979-1990) ve Ronald Reagan (1981-1989) ile Yeni Sağ'ın üstünlüğünü ortaya koyması, IMF (International Monetary Fund), OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development), WB (World Bank) ve WTO (World Trade Organization) gibi kuruluşlarla neoliberalizmin kurumsallaşması ve 1990'larda bilgi ekonomisine geçiş ile olmuştur. Özellikle bilgi ekonomisine geçiş eğitim kurumu ile neoliberalizm arasındaki yakınlaşmaya ivme kazandırmıştır.

Neoliberalizmin üzerinde en çok uzlaşma sağlanan özelliği piyasanın taleplerini dikte etmek üzere devlet iktidarını aracı yapmasıdır. Bu amacı doğrultusunda neoliberalizm bir taraftan devlet iktidarını kendi amacı doğrultusunda dönüştürmekte bir taraftan da kendi söylemlerini yaygınlaştırarak haklılığına meşru zemin oluşturmak istemektedir. Neoliberalizm, dönüştürdüğü devletin yeni rolünü dış ekonomik güçlerle yerel ekonomi arasında bir tampon görevi olmaktan çıkararak yerel ekonomiyi küresel ekonominin ihtiyaçlarına adapte etmek olarak belirlemiştir (Özsoy, 2012: 50). Küreselleşmenin ve neoliberal politikaların az gelişmiş ülkelerdeki eğitim sistemine ve anlayışına getirdiği temel değişim aynı zamanda bu ülkelerdeki eğitim sistemlerinin genel çerçevesini de belirlemiştir (Ercan, 1998). Neoliberal eğitim politikaları müfredat, eğitim finansmanı, öğretmenler ve öğretmenlik rolleri, üniversiteler üzerinde çeşitli değişiklikleri ve beklentileri ortaya çıkarmıştır (Beycioğlu, Kesik & Kondakçı, 2014).

Neoliberalizmin eğitim politikalarına yansımaları kamu bütçesinden eğitime ayrılan kaynakların azalması, eğitim yönetiminin yerelleşmesi ve piyasalaşma açısından da tartışılabilir (Yolcu, 2010;2014). Devletin bazı kamu hizmetlerini özel sektör aracılığı ile karşılamaya çalışması, eğitim hizmetlerinin de kamu okullarında aile katkısı ile birlikte kısmen paralı hale dönüşmesi ve özel okulların gelişimi neoliberal sürecin örnekleri arasında yer alabilir.

Turkish Studies

Eğitim kurumları ve paydaşlarından beklentilerin karşılanma düzeyinin ölçülmesi ve performans göstergelerinin ortaya konması hesap verebilirlik ilkesi üzerinden gerçekleştirilmektedir. Hesap verebilirliğe eğitim alanında sistem yaklaşımı açısından bakıldığında ölçme ve değerlendirme sürecine karşılık gelmektedir. Lipman'ın (2004:176) "*öğretimde insanların boyun eğmesi ve itaat etmesi, denetimin panoptic sistemi olarak*" tanımladığı ve hesap verebilirlik rejimi kavramsallaştırdığı süreç eğitim-öğretim sistemi içerisinde ölçme ve değerlendirmeye karşılık gelir. İnal'ın (2008:245) ölçme ve değerlendirmeye yönelik yaptığı "*Kapitalist toplumda ölçme ve değerlendirmenin üst ve orta sınıflara mensup eğitimci ya da bilim adamları tarafından hazırlandığı, dolayısıyla alt sınıfların kültürünü, yaşama biçimini, yerel yetenek ve becerilerini yansıtmadığı ve ölçmediği iddia edilmiştir. İkinci olarak bu tür test ve sınavların süreçten ziyade sonucu ölçtüğü dolayısıyla yeterince adil olmadığı savunulmuştur. Üçüncü olarak ölçme-değerlendirme sistemlerinin gerek okul ve kurslarda gerekse mezuniyet sorası hayatta, özellikle iş ve çalışma yaşamında ayrımcı, hiyerarşik ve eleyici/dışlayıcı bir sisteme yol açtığı belirtilmiştir. Neoliberal ideolojide kalite tayininde mutlak bir ölçme-değerlendirme aracı olan sınav, sonucu ölçer, sonucun arkasındaki yapısal etkenleri değil.*" değerlendirme neoliberalizmin ölçme ve değerlendirme sistemine yönelik bir eleştiri olarak kabul edilebilir. Ölçme ve değerlendirme süreciyle öğrencilerin, öğretmenlerin, yöneticilerin ve eğitim politikalarının etkililik ve verimlilik düzeyleri açığa çıkarılmaktadır. Ulusal (ÖBBS) ve uluslararası (TIMSS, PISA, PIRLS) gerçekleştirilen merkezi ölçme uygulamaları ve bu uygulamaların sonuçları üzerinden karşılaştırmalar yapılarak süreç işletilmektedir.

Hesap Verebilirlik ve Eğitim

Hesap verebilirlik kavramının Türkçedeki bir diğer alternatifi mesuliyettir. Hesap verebilirlik Batı menşeli ithal bir kavram iken mesuliyet doğu menşeli özgün bir kavramdır. Hesabın kime ve nasıl verilebileceği ya da içten-dıştan denetimli olma süreci ile ilişkili olan hesap verebilirlik ve mesuliyet kavramları arasındaki ayrım kültürel temellere dayanmaktadır. Bununla birlikte yaygın olarak mesuliyet yerine hesap verebilirlik sözcüğü "accountability" ye karşılık olarak kullanılmaktadır.

Heywood (2012:191) hesap verebilirlik kavramını cevap verebilir olmak; birinin eylemlerini başkalarına izah etme ve başkalarından gelen eleştirilere açık olma ödevi olarak tanımlar. Ayrıca hesap verebilirliğin demokrasinin önemli bir bileşeni olarak kamusal kontrol, performans izleme mekanizmaları açısından da gerekliliğini vurgular. Hesap verebilirlik kavramına ait özellikleri Acar (2013: 383-384) bir şeyi rapor etme, açıklama veya gerçekleştirme yükümlülüğünde olma hali, hesap verebilir olma durumu ya da niteliği ve sorumluluklar konusunda cevap vermek, rapor etmek, açıklama yapmak, yükümlülük üstlenmek, kamusal muhakemeye açık olmak olarak belirtmiştir. Hoy & Miskel (2012:285) temelde hesap verebilirliğin okullarda yüksek performans standartlarından sorumlu tutulduğunda, nitelikli eğitim için okulların kapasitelerinin güçlendirilmesi için yardım sağlandığında ve performans sonuçlarının nitelik ve niceliği artırıldığında işleyeceğini belirtmektedir. Genel olarak hesap verebilirlik standartlar, değerlendirmeler, ödüller, yaptırımlar ve müdahaleleri içerisinde barındırır.

Eğitimde hesap verebilirlik kavramı daha çok, eğitim sisteminin, yetiştirdiği insanların niteliğinden, donanımından, eğitsel ve diğer becerilerinden sorumlu olmasını ifade eder. Bunun yanında eğitimde hesap verebilirlik, eğitim öğretim kurumlarının önceden belirlenen eğitsel amaçlara ne ölçüde ulaştığının tespit edilmesini de sağlar. Eğitimde hesap verebilirliğin öncelikli amacı eğitim öğretim hizmetlerinin kalitesini arttırmak ve öğrencinin akademik ve sosyal gelişimini en üst seviyeye ulaştırmaktır (Koçak, Turan ve Aydoğdu, 2012). Hesap verebilirlikte bireyin sorumluluğu altında bulunan iş ve işleyişe ilişkin haklılığını gösterme çabası vurgulanmaktadır. Hesap verme sorumluluğunda ekonomik saha daha ön plandadır. Bu doğrultuda kamu kurumlarının

Turkish Studies

çıktılarının ölçülebilir hale getirilmesi esastır (Balcı, 2010: 85). Türkoğlu ve Aypay'a (2015:9) göre eğitimde hesap verebilirlik, yalnızca akademik başarı ile ilgili olmayan özellikle öğretmenlerin ne için, kime ve nasıl hesap verdiklerinin araştırılmasını da içeren geniş bir anlamı ifade etmektedir.

Neoliberalizmin hesap verebilirliğe ilişkin kategorileri beş boyutta toplanabilir. Yönetim kontrol sistemi (Ball, 2012), akademik standartlar ve değerlendirmelerle kıyaslama (Assaf, 2008; Au, 2007), okullar arasındaki rekabetin artırılması (Ross & Gibson, 2006), ailelerin okul seçimlerini özendirme (Shiller, 2011) ve hesap verebilir ölçmeler yapmaya zorlama (Valli & Buese, 2007) belirtilebilir. Eğitim kurumlarında yönetim kontrol sistemi olarak öğrenci, öğretmen ve velilerin memnuniyetlerini sağlamaya yönelik uygulamaların niteliğini artırıcı çalışmalar veriye dayalı yönetim politikalarıyla ilişkilidir. Sınava endeksli, pozitivist ve eğitim yönetiminde merkezi yapıyı ön planda tutan yapılarla ilişki kurulmaya çalışıldığında da zorunlu olarak gidilmesi gereken yer yasalar ve yasaların arka planında ki felsefi pozisyon olmaktadır (Aslanargun, 2011). Akademik standartlar ve kıyaslamalar özellikle yerleştirmeye dayalı merkezi sınavlardaki (TEOG, YGS, LYS) kurumların ya da kurumlardaki bireysel başarıların yansıması olarak kendini göstermektedir. Kıyaslamalara bağlı olarak ailelerin okul tercihlerini belirlemede önemli etkenlerden biri olan akademik başarı verisi olarak da merkezi sınav sonuçları baz alınabilmektedir.

Sistemsel kurgusu içerisinde eğitim-öğretim faaliyetleri girdi, işlemler, çıktı ve geri bildirim süreçlerini içerir. Çıktı ve geri bildirim aşamaları amaçlı bir etkinlik olan öğretimin tek boyutlu olmaması ve öğretimin görev ve başarı sözcüklerini içerisinde barındırması ölçme ve değerlendirmeyi dolayısıyla öğrenci, öğretmen, veli, yönetici düzeyinde geri bildirim vermeyi içerir (Crittenden, 2010). Müfredatın değerlendirilmesi açısından da ortaya konulan pek çok model bulunmaktadır: (i) Tyler'in Hedefe Dayalı Değerlendirme Modeli (ii) Metseffel ve Michael Hedefe Dayalı Modeli (iii) Provus'un Farklar Yaklaşımı Modeli (iv) Stake'in Uygunluk-Olasılık Modeli (v) Stufflebeam'in Bağlam, Girdi, Süreç, Ürün (CIPP) Modeli vd. (Ornstein & Hunkins, 2004). Bu modellerin hepsinde farklı ölçme araçları kullanılmasına rağmen temelde öğretimin "nasıl" olduğuna yönelik bir cevap arama mevcuttur. Eğitimin makro boyutta uygulayıcısı olan kamunun eğitim sürecinin nasıl devam ettiğini sorgulaması doğal kabul edilebilir. Nihayetinde eğitim uygulamaları kazanımlar, içerik, eğitim durumu, ölçme ve değerlendirme ve geri bildirim içeren açık bir sistem yapısına sahiptir. Bu kavramlar arasında doğrudan hesap verebilirlik ile ilişkilendirilebilecek alan ölçme ve değerlendirmedir. Gür (2014) öğretmenlerin vasıfsızlaştırılmasına yönelik yaptığı araştırmasında öğretmenlerin üzerinde baskı oluşturan unsurlardan birinin "testing" olduğu bulgusuna ulaşmıştır. "Testing" öğretmenlerin de aynı zamanda öğrenciler üzerinden başarının tanımlanması ve öğrenme ya da sıralama sınavı çıktılarına bağlı değerlendirmelerin yaygınlaşması da biraz eğitimsel amaçlar konusunda sapma olarak değerlendirilebilir. Ölçme ve değerlendirmenin eğitim öğretime ilişkin sorgulamaların arttığı uluslararası raporların paylaşılmasına müteakip medyada da başarısızlığa yönelik vurgulamaların artması da hesap verebilirlik sürecinin ayrışma ve ötekileştirme mekanizması olarak görülebilir.

Hesap verebilirliğin meslektaşlar arasındaki ilişkileri olumlu ya da olumsuz etkilemesi örgütsel iklime bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Rikowski (2011) neoliberalizmle birlikte gelişen yeni müdüriyetçiliğin öğretmen otonomisini ve profesyonelliği tehdit ettiğini ve öğretmenin çalışmasını kontrol etme ve izlemenin yabancılaşmaya neden olacağını ve öğretmen profesyonelliğine zarar vereceğini belirtmiştir. Eğitim yönetiminin yapısalıcı, bürokratik ve pozitivist yapısının yansıması olarak amaç merkezlilik, karar alma süreçlerindeki rasyonellik, bireyin ihmal edilmesi, yetkilerin üst yönetimde toplanması (Aslanargun, 2010: 203-204) gibi yeni müdüriyetçilik ile de ilişkilendirilecek modern okul yönetimine ait post modern eleştirileri de neoliberalizm kapsamında değerlendirilebilir.

Turkish Studies

TARTIŞMA ve SONUÇ

Hesap verebilirlik, Batı'nın kendi çıkmazlarını yeniden kavramlaştırması sonucu ortaya çıkmış bir kavramdır. Hesap verebilirlik, kavram olarak içinde yaşadığımız kadim medeniyetin ve kültürün bir parçası olmaya çok yakın durmamaktadır. Bunun yerine bu toprakların ve değerlerinin ürettiği, özgün ve milli bir kavram ve mefkûrenin ürünü olarak mesuliyet tercih edilmelidir. Mesuliyet, bir bilinç düzeyine de işaretir. Ait olduğu değerler örüntüsünün bir gereği olarak mesuliyetinin bilincinde olan yöneticiden beklenen mesul olduğu işleri hakkaniyetli, adil ve gereğine yakışır şekilde yerine getirmesidir.

Neoliberalizmin maliyet-fayda, verimlilik, girişimci bireyin ön plana çıkarılması, okullarda hesap verebilirliğin fazlaca önemsenmesi, standartlaştırma, test sonuçlarına bağlı sıralamalar ile karşılaştırmaların yapılması, devletin bireyin refahı için daha az sorumluluk alması, insan sermayesinin geliştirilmesinin öne çıkarılması eleştirilerde ön plana çıkar (Hursh, 2005; İnal, 2008; Baltodano, 2012; Çelik, 2012; Loh ve Hu, 2014). Ücretler, çalışma koşulları ve iş güvencesi gibi alanlarda akademik işgücünün sıradanlaştırılması (sektörde yarı zamanlı ve geçici görevlendirme ile istihdam) ve öğretmenlik mesleğinin proletaryalaştırılması (maaşların azalması, otonominin azalması, denetimin artması) neoliberal sistem eleştirileri içerisinde yer alır (Hill, 2010). Özel okullaşmanın artması, teşvikler ve mezun enflasyonu nedeniyle de neoliberal eleştirilerin saha karşılığının artacağı beklenebilir.

Siyasal düzlemde neoliberalizmin aktif olması ile birlikte toplum hayatının her aşamasında, özellikle ekonomi-politik çerçevesinde bu akımın argümanları daha görünür hale gelmiştir. Bu siyasi dalga ile neoliberalizme ilişkin retorik eğitimin alan yazınına, politikalarına ve eğitim pratiklerine yansımaları kaçınılmaz olmuştur. Neoliberalizmin dayandığı serbest piyasa anlayışı, bu piyasanın gerektirdiği insan tipinin okullarda yetişmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla okullardaki söylem ve pratikler de bu doğrultuda gerçekleşmektedir. Günümüzdeki eğitim retoriklerinde sıklıkla duyduğumuz rekabete ve yarışa dayalı kavramlar okul çağındaki bireylerin gelişim özelliklerinin çok ötesinde ve yetişkinleri ilgilendiren "iktisadi" kavramlardır (İnal, 2013: 280).

Eğitimde hesap verebilirlik kavramı peşinen bazı kabullerin de doğmasına neden olmaktadır. Hesap verebilir olmak, bazı ilişki ağları içerisinde hiyerarşik bir düzenin sürdürücüsü olmayı da gerektirmektedir. Peşin kabullerde öncelikle kimin asil, kimin vekil olduğu hususu ve buna ilişkin tanımın net olduğu, bilgi ve açıklamayı kimin kimden isteyeceği belirlenmiştir. İkinci bir kabul ise görevi verenin ve alanın bu görevin içeriğine ve akışına ilişkin tüm mekanizmalardan haberdar olduğudur. Üçüncü kabul, kendisine görev tevdi edilenin görevin niteliği gereği belirlenen sürede ve kalitede görevi tamamlayacağıdır. Dördüncü kabul, görev tevdi eden kişinin, kendisine görev verilene ilişkin kapsamlı ve tarafsız bir değerlendirme (hesaplaşma) yapacağıdır. Beşinci kabul, yapılan değerlendirme (hesap verme) sonunda istenen çıktının oluşmaması sonucu var ise buna ilişkin bir dizi yaptırımın yapılacağıdır (Acar, 2013: 385). Bu ve benzeri kabuller, eğitim uygulamalarında bazı bürokratik ve siyasi ilişkilerin de işin içerisine dâhil olmasını gerektirmektedir. Bürokratik devlet düzeni içerisinde ast-üst yapılaşması hesap sorma-hesap verme eylemleri için gerekli bir mekanizmadır.

Neoliberal siyasanın çelişkilerine gelince en çok görünür olanı kendi ortaya attığı postulatlarla tenakuz halinde olması ilk sırada yer almaktadır. Piyasanın kendi kendini düzenlemesi nosyonuna karşılık öğretmenlerin ve öğrencilerin günlük yaşamlarının standartlar, testler ve raporlarla devlet müdahalesine açık olması ve artan denetim (Hursh, 2005; Apple, 2004) ve rekabetçi piyasanın desteklenmesi için inovasyon ve farklılıklar önemsenirken müfredat standartlarıyla inovasyonun sınırlandırılması (Hursh, 2005) bu çelişkilerdendir. Hesap verebilirliğe ilişkin neoliberal eleştiriler aslında eğitimin "bilim" olarak kendisine yöneltilen eleştirilerdir. Hesap

verebilirliğin tartışılmasında ölçme araçlarının psikometrik yapısına mı ölçme ve değerlendirmenin kendisine yönelik mi eleştirinin yapıldığı, muğlaklıktan ayrıştırıldığında sağlıklı tartışmalar artabilir. Hesap verebilirliğin kendisi şeffaflığın ve veriye dayalılığın politika yapım sürecinde karar alıcıların ve uygulayıcıların analizlerine olanak sağlaması da güçlü yönüdür.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2013). Eğitimde hesapverebilirlik. S. Özdemir (Edi), *Eğitim yönetiminde kuram ve uygulama* (s. 382-409). Ankara: Pegem Akademi.
- Aktan, C. T. (1995). Klasik liberalizm, neoliberalizm, libertarianizm. *Amme İdaresi Dergisi*. 28 (1). 1-32.
- Althusser, L. (1994). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Apple, M. (2004). Creating difference: neo-liberalism, neo-conservatism and the politics of educational reform. *Educational Policy*. 18 (1). 12-44.
- Apple, M. (2009). Müfredatın ve Eğitimin Yeniden Yapılandırılması/Neo-liberalizmin ve Yeni Muhafazakarlığın Gündemi. *Eleştirel Pedagoji Söyleşileri*. (M. F. Shaughnessy, K. Peca, & J. Siegel, Röportajı Yapanlar) İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Arı, T. (1994). Neo-Liberalizm: bireysel özgürlük, toplumsal eşitlik ilişkisi ve yeni sağın eleştirisi. *Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 15 (1). 209-223.
- Aslanargun, E. (2007). Modern eğitim yönetimi anlayışına yönelik eleştiriler ve postmodern eğitim yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 50. 195-212.
- Aslanargun, E. (2011). Eğitimi düzenleyen kanunların ruhu üzerine. *Eğitime Bakış*. 7 (21). 41-46.
- Assaf, L. C. (2008). Professional identity of a reading teacher: responding to highstakes testing pressures. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 14, 239-252.
- Au, W. (2007). High-stakes testing and curricular control: a qualitative metasynthesis. *Educational Researcher*. 36. 258-267.
- Aypay, A. (2015). *Eğitim politikası*. Ankara: Pegem Akademi.
- Balcı, A.(2010). *Açıklamalı eğitim yönetimi terimleri sözlüğü*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ball, S. J. (2012). Performativity, commodification and commitment: an i-spy guide to the neoliberal university. *British Journal of Educational Studies*, 60(1).17-28.
- Baltodano, M.(2012) Neoliberalism and the demise of public education: the corporatization of schools of education. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 25(4). 487-507.
- Beycioğlu, K., Kesik, F.ve Kondakçı, Y. (2014). Eğitim yönetiminde güncel tartışmalar. S. Turan (Edi). *Eğitim yönetimi: Teori, araştırma ve uygulama*. (s.387-423). Ankara: Pegem Akademi.
- Crittenden, S. B. (2010). Indoctrination as Mis-education. I.A.Snook (Edi.), *Concepts of Indoctrination: Philosophical Essays* (s.102-117). Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Çelik, Z. (2012). *Politika ve uygulama bağlamında türk eğitim sisteminde yaşanan dönüşümler: 2004 ilköğretim müfredat reformu örneği*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

- Çetin, H. (2001). Devlet, ideoloji ve eğitim. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (2), 201-211.
- Dijk, T. A. (1995a). Discourse analysis as ideology analysis. C. Schäffner, & A. Wenden (Eds.), *Language and Pace* (s. 17-33). Aldershot: Dartmouth Publishing.
- Dijk, T. A. (1995b). Discourse semantics and ideology. *Discourse&Society*, 2 (6), 243-289.
- Dijk, T. A. (2006). Ideology and discourse analysis. *Journal of Political Ideologies* (11), 115-140.
- Eatwell, R. (1993). Ideologies: approach and trends. R. Eatwell & A. Wright (Ed.), *Contemporary Political Ideologies* içinde (s. 1-22). London: Pinter Publishers.
- Ercan, F. (1998). 1980'lerde Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılanması: Küreselleşme ve Neoliberal Eğitim Politikaları. F. Gök içinde, *75 Yılda Eğitim* (s. 23-38). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giroux, H. A. (1997). *Pedagogy and the politics of hope*. USA: Westview Publishing
- Gür, B. (2014). Deskillling of teachers: the case of Turkey. *Educational Sciences Theory and Practice*.14(3).1-18.
- Heywood, A. (2012). *Siyasetin temel kavramları*. Ankara: Liberte Yayıncılık.
- Heywood, A. (2014). *Siyasi ideolojiler*. Ankara: Liberte Yayıncılık.
- Hill, D. (2010). Class, Capital and Education in this Neoliberal and Neoconservative Period. S. Macrine, P. McLaren & D. Hill içinde *Revoluinizing Pedagogy: Education for Social Justice Within and Beyond Global Neo-Liberalism* (s.119-144). NewYork: Palgrave Macmillan.
- Hoy, W. K., & Miskel, G. C. (2010). *Eğitim yönetimi: Teori, araştırma ve uygulama*. (S. Turan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Hirsch, D. (2005). Neo-Liberalism, markets and accountability: transforming education and undermining democracy in the United States and England. *Policy Futures in Education*, 3 (1). 3-15.
- İnal, K. (2008). *Eğitim ve ideoloji*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- İnal, K. (2013). Neoliberal eğitim ve yeni ilköğretim müfredatının eleştirisi. *Praxis Dergisi* (14), 265-287.
- Kılıçbay, M. A. (1997). Devletin yeniden yapılanması. *Doğu-Batı Düşünce Dergisi* (1), 17-26.
- Koçak, E., Turan, S., & Aydoğdu, E. (2012). Öğretmenlerin yetki devri, otonomi ve hesap verebilirliklerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 3(5), 117-148.
- Lipman, P. (2004). *High stakes education: Inequality, globalization, and urban school reform*. NewYork: Routledge Falmer.
- Loh, J. & Hu, G.(2014). Subdued by the system: neoliberalism and the beginning teacher. *Teaching and Teacher Education*. 41.13-21.
- Mardin, Ş. (2002) *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Maynard, J. L. (2013). A map of the field of ideological analysis. *Journal of Political Ideologies*, 18 (3), 299-327.

- McClellan, D. (2012). *İdeoloji*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ornstein, A. C. & Hunkins, F.P. (2004). *Curriculum foundations: Principles and theory*. Boston: Allyn and Bacon.
- Öntaş, T. (2014a). *Özel öğretim kurumundaki sınıf öğretmenlerinin milli eğitim ideolojisini yeniden üretme pratiklerinin okul etnografyasıyla incelenmesi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öntaş, T. (2014b). Özel öğretim kurumlarında ideolojik analizin boyutları. I. Eğitim Kongresi: 21. Yüzyılda Bir Eğitim Felsefesi Oluşturmak ve Özel Okullar: I. Eğitim Kongresi Bildirileri. 28-30 Kasım 2014. (ss.282-289). Antalya: MEB.
- Örs, B. (2009). İdeoloji-karmaşık dünyayı anlaşılır kılmak. B. Örs (Ed.), *19. yüzyıldan 20. yüzyıla modern siyasal ideolojiler içinde* (s. 3-46). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özbek, S. (2011). İdeoloji kuramları. İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.
- Özsoy, S. (2012). Eğitimde neoliberalizm karşıtı söylem ne kadar antikapitalist? *Eğitim, bilim ve toplum*. 10(38). 33-71.
- Peters, A. (2010). *Neoliberalism: The market and performativity*. Elsevier Ltd.
- Rikowski, G. (2011). *Marksist eğitim kuramı ve radikal pedagoji*. İstanbul:Kalkedon Yayınları.
- Ross, E. W. & Gibson, R. (2006). *Neoliberalism and education reform*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Shiller, J. (2011). Marketing small schools in New York city: A critique of neoliberal school reform. *Educational Studies*, 47.160-173.
- Sönmez, V. (2007). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara : Anı Yayıncılık.
- Symcox, L. 2009. From a Nation at Risk to No Child Left Behind: 25 Years Of Neoliberal Reform in Education. In *Social Justice, Peace and Environmental Education. Transformative Standards*, ed. J. Andrzejewski, M. Baltodano, and L. Symcox, 53–65. New York, NY: Routledge.
- Şeriati, A. (2011). *Dünyagörüşü ve ideoloji*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Şimşek, H. (2014). *Paradigmalar savaşı ve beşinci dalga: Sosyal devlet'in ve yeni liberalizmin öyküsü*. İstanbul: İmge Yayıncılık.
- Türkoğlu, M. E. & Aypay, A.(2015). Özel okul öğretmenlerinin öğretmen hesap verebilirliğine dair düşünceleri. *Eğitimde Politika Analizi Dergisi*, 4 (1). 7-32.
- Valli, L. & Buese, D. (2007). The changing roles of teachers in an era of high-stakes accountability. *American Educational Research Journal*, 44. 519-558.
- Yayla, A. (1992). *Liberalizm*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Yolcu, H. (2010). Neo-liberalizm ve eğitim politikası. *Bilim ve Gelecek*. Ocak. 45-51.
- Yolcu, H. (2014). The education agenda of Turkey. In D. A. Turner & H.Yolcu (Eds). *Neo-liberal education reforms: A critical analysis*. (pp. 50-72). Newyork: Routledge.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Öntaş, T. & Atmaca, T. (2016). “Eğitim ve İdeoloji Bağlamında Hesap Verebilirlik ve Neoliberalizm Bağlantısı / Relationship between Accountability and Neoliberalism in the Context of Education and Ideology”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), Volume 11/3 Winter 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9342>, p. 1813-1828.